Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 6 mars 2025*

”Begäran om förhandsavgörande – Tillnärmning av lagstiftning – Immateriella rättigheter – Upphovsrätt och närstående rättigheter – Utövande konstnärer som anställts på offentligrättslig grund – Överlåtelse av närstående rättigheter genom lag – Direktiv 2001/29/EG – Artiklarna 2 b och 3.2 – Rätt till mångfaldigande och tillgängliggörande för allmänheten – Direktiv 2006/115/EG – Artiklarna 7–9 – Rätt till upptagningar, radio- och tv-sändningar, överföring till allmänheten och spridning – Direktiv (EU) 2019/790 – Artiklarna 18–23 – Skälig ersättning i avtal för kommersiell användning – Artikel 26 – Tillämpning i tiden – Begreppen ’åtgärder som har vidtagits’ och ’rättigheter som har förvärvats’”

I mål C-575/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Conseil d’État (Belgien) genom beslut av den 31 augusti 2023, som inkom till domstolen den 15 september 2023, i målet

FT,

AL,

ON

mot

État belge,

ytterligare deltagare i rättegången:

Orchestre national de Belgique (ONB),

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av domstolens ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad ordförande på första avdelningen, domstolens vice ordförande T. von Danwitz, tillika tillförordnad domare på första avdelningen, samt domarna A. Kumin, I. Ziemele (referent) och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: M. Szpunar,

* Rättegångsspråk: franska.

justitiesekreterare: handläggaren M. Siekierzyńska,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 20 juni 2024,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– FT, AL och ON, genom S. Capiau, avocate,

– Orchestre national de Belgique (ONB), genom C. Bernard, M. Buydens och D. Lagasse, avocats,

– Belgiens regering, genom S. Baeyens, P. Cottin och C. Pochet, samtliga i egenskap av ombud, biträdda av R. Fonteyn och A. Joachimowicz, avocats,

– Europeiska kommissionen, genom C. Auvret och J. Samnadda, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 24 oktober 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 18–23 och 26.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/790 av den 17 april 2019 om upphovsrätt och närstående rättigheter på den digitala inre marknaden och om ändring av direktiven 96/9/EG och 2001/29/EG (EUT L 130, 2019, s. 92).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan FT, AL och ON, vilka är musiker som anställts på offentligrättslig grund av Orchestre national de Belgique (ONB), och å andra sidan État belge (belgiska staten) angående lagenligheten av Arrêté royal du 1er juin 2021 relatif aux droits voisins du personnel artistique de l'Orchestre national de Belgique (kunglig förordning av den 1 juni 2021 om närstående rättigheter för konstnärlig personal vid Belgiens nationalorkester) (*Moniteur belge* av den 4 juni 2021, s. 56936) (nedan kallad den kungliga förordningen).

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

Romkonventionen

3 Internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag upprättades i Rom den 26 oktober 1961 (kallas nedan Romkonventionen).

4 Europeiska unionen är inte part i denna konvention. Det är däremot unionens samtliga medlemsstater, utom Republiken Malta.

5 I artikel 7.1 i konventionen, som rör minimiskydd för utövande konstnärer, föreskrivs följande:

”Skydd som enligt denna konvention tillerkännes utövande konstnärer skall innefatta möjlighet att förhindra

a) radioutsändning och offentlig återgivning, utan deras samtycke, av deras framförande, utom i fall då det i radioutsändningen eller det offentliga återgivandet använda framförandet självt redan utgör ett i radio utsänt framförande eller härrör från en upptagning;

b) upptagning, utan deras samtycke, av deras icke upptagna framförande;

c) mångfaldigande, utan deras samtycke, av upptagning av deras framförande:
   i) om den första upptagningen själv gjorts utan deras samtycke;
   ii) om mångfaldigandet sker för andra ändamål än dem, till vilka de lämnat samtycke;
   iii) om den första upptagningen företagits med stöd av bestämmelserna i artikel 15 och mångfaldigandet sker för andra ändamål än dem som avses i sagda bestämmelser.”

6 I artikel 8 i Romkonventionen, som rör kollektiva framföranden, föreskrivs följande:

”Fördragsslutande stat äger genom sin lagstiftning bestämma på vilket sätt utövande konstnärer skola företrädas vid tillvaratagandet av deras rättigheter i fall då två eller flera av dem samverka vid samma framförande.”

7 Artikel 12 i konventionen, som avser sekundär användning av fonogram, har följande lydelse:

”Om fonogram, som utgivits i kommersiellt syfte, eller mångfaldigat exemplar av sådant fonogram användes direkt för radioutsändning eller för offentlig återgivning, skall den som använder fonogrammet utbetala ett enda, skäligt ersättningsbelopp till de utövande konstnärerna eller till fonogramframställarna eller till båda. Villkoren för uppdelningen av detta belopp kunna, om parterna icke komma överens därom, bestämmas av den nationella lagstiftningen.”

8 Artikel 15 i konventionen rör inskränkningar i det skydd som garanteras genom konventionen.

9 Artikel 19 i samma konvention, som rör skyddet för utövande konstnärer vid upptagningar av bilder eller av bilder och ljud, har följande lydelse:

”Trots vad som föreskrivs i denna konvention är artikel 7 inte längre tillämplig när en artist har samtyckt till att integrera sitt framförande i en visuell eller audiovisuell upptagning.”

WPPT

10 Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (Wipo) antog den 20 december 1996 Wipos fördrag om upphovsrätt samt Wipos fördrag om framföranden och fonogram (det senare nedan kallat WPPT). Dessa fördrag godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 2000/278/EG av den 16 mars 2000 om godkännande, på Europeiska gemenskapens vägnar, av WIPO:s fördrag om upphovsrätt och WIPO:s fördrag om framföranden och fonogram (EGT L 89, 2000, s. 6) och trädde i kraft för unionens del den 14 mars 2010.

11 I artikel 2 WTTP, med rubriken ”Definitioner”, föreskrivs följande:

”I detta fördrag används följande definitioner:

a) utövande konstnärer: skådespelare, sångare, musiker, dansare och andra personer som sceniskt framställer, sjunger, reciterar, deklamerar, medverkar i, tolkar eller på annat sätt framför litterära eller konstnärliga verk eller uttryck av folklore,

…”

12 Artiklarna 6–10 WTTP innehåller bestämmelser om utövande konstnärers ekonomiska rättigheter till sina icke upptagna framföranden, mångfaldiganderätten, spridningsrätten, uthyrningsrätten samt rätten att tillgängliggöra upptagna framföranden.

Unionsrätt

Direktiv 2001/29/EG

13 I skälen 9, 10, 15 och 30 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 2001, s. 10), anges följande:

”(9) Utgångspunkten för en harmonisering av upphovsrätt och närstående rättigheter måste vara en hög skyddsnivå, eftersom dessa rättigheter har en avgörande betydelse för det intellektuella skapandet. Skyddet av dem bidrar till att bevara och utveckla kreativiteten och gagnar upphovsmän, utövande konstnärer, producenter, konsumenter, kultur, näringsliv och allmänhet. Immaterialrätt har därför erkänts som en integrerad del av äganderätten.

(10) För att upphovsmännen och de utövande konstnärerna skall kunna fortsätta med sin skapande och konstnärliga verksamhet måste de få en skälig ersättning för utnyttjandet av sina verk och detsamma gäller producenterna som måste kunna finansiera denna verksamhet. …

…

(15) Den diplomatkonferens som hölls under ledning av [WIPO] i december 1996 utmynnade i att två nya fördrag antogs, WIPO-fördraget om upphovsrätt och [WTTP], som behandlar skydd för upphovsmän respektive skydd för utövande konstnärer och fonogramproducenter. … Genom detta direktiv uppfylls också ett antal av dessa nya internationella förpliktelser.

…

(30) De rättigheter som avses i detta direktiv kan överföras, överlåtas eller bli föremål för avtalade licenser utan att detta påverkar den relevanta nationella lagstiftningen om upphovsrätt och närstående rättigheter.”

14 I artikel 2 i detta direktiv föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva en ensamrätt att tillåta eller förbjuda direkt eller indirekt, tillfälligt eller permanent, mångfaldigande, oavsett metod och form, helt eller delvis

…

b) för utövande konstnärer: av upptagningar av deras framföranden,

…”

15 Artikel 3.2 i direktivet har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall ge ensamrätt att tillåta eller förbjuda tillgängliggörandet för allmänheten, på trådbunden eller trådlös väg, på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till dem från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer,

a) för utövande konstnärer: av upptagningar av deras framföranden,

…”

16 Artikel 5 i direktivet räknar upp de fall då medlemsstaterna får föreskriva undantag från och inskränkningar i de ensamrätter som föreskrivs i artiklarna 2–4 i direktivet.

17 Artikel 10.2 i direktivet föreskriver följande:

”Detta direktiv skall inte påverka åtgärder som har vidtagits och rättigheter som har förvärvats före den 22 december 2002.”

Direktiv 2006/115/EG

18 I skälen 4, 5 och 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EUT L 376, 2006, s. 28) anges följande:

”(4) Skyddet för upphovsrätt och närstående rättigheter måste anpassas till den ekonomiska utvecklingen, t.ex. nya former för nyttjande.

(5) Upphovsmännens och de utövande konstnärernas skapande och konstnärliga arbete förutsätter en tillräcklig inkomst …

…

(7) Medlemsstaternas lagstiftning bör tillnärmas på ett sätt som inte strider mot de internationella överenskommelser som många medlemsstaters lagstiftning om upphovsrätt och närstående rättigheter bygger på.”

19 I artikel 3.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Ensamrätten att medge eller förbjuda uthyrning och utlåning skall tillkomma

…

b) den utövande konstnären, vad gäller upptagningar av hans framförande,

…”

20 Artikel 7.1 i direktivet har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att utövande konstnärer har ensamrätt att medge eller förbjuda upptagning av sina framföranden.”

21 Artikel 8.1 och 8.2 i direktivet har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna skall föreskriva att utövande konstnärer har ensamrätt att medge eller förbjuda trådlös radio- och TV-utsändning och återgivning för allmänheten av sina framföranden, utom när framförandet i sig självt sker vid en radio- eller TV-utsändning eller härrör från en upptagning.

2. Medlemsstaterna skall föreskriva rätt till en enda skälig ersättning från användaren när ett fonogram som har utgivits i kommersiellt syfte används i original eller kopia för trådlös utsändning eller eljest för återgivning för allmänheten. De skall säkerställa att denna ersättning fördelas mellan de berörda utövande konstnärerna och fonogramframställarna. Medlemsstaterna får fastställa villkoren för hur ersättningen skall fördelas mellan dem när det saknas avtal dem emellan.”

22 I artikel 9.1 i samma direktiv anges följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva en ensamrätt att genom försäljning eller på annat sätt göra exemplar av de alster som nämns i a–d tillgängliga för allmänheten – nedan kallad ’spridningsrätt’ – för nedan nämnda rättighetshavare:

a) Utövande konstnärer, vad gäller upptagningar av deras framföranden.

…”

23 I artikel 10 i direktivet anges de begränsningar av närstående rättigheter som medlemsstaterna får föreskriva. I artikel 10.2 föreskrivs följande:

”Oavsett vad som föreskrivs i [punkt] 1 får varje medlemsstat föreskriva samma slags inskränkningar i skyddet för utövande konstnärer, fonogramframställare, radio- och TV-företag och den som producerat första upptagningen av filmer, som den föreskriver när det gäller skyddet för upphovsrätten till litterära och konstnärliga verk.

Tvångslicenser får dock föreskrivas endast i den mån de är förenliga med Romkonventionen.”

Direktiv 2019/790

24 Skälen 4 och 72 i direktiv 2019/790 har följande lydelse:

”(4) Detta direktiv grundar sig på och kompletterar bestämmelserna i de direktiv som gäller på detta område, särskilt Europaparlamentets och rådets direktiv 96/9/EG [av den 11 mars 1996 om rättsligt skydd för databaser (EGT L 77, 1996, s. 20)] [samt direktiven 2001/29 och 2006/115].

…

(72) Upphovsmän och utövande konstnärer är oftast i en svagare förhandlingsposition när de licensierar eller överlåter sina rättigheter, även genom sina egna företag, för utnyttjande mot ersättning, och dessa fysiska personer behöver det här direktivets skydd för att fullt ut kunna utnyttja de rättigheter som harmoniserats enligt unionsrätten. Det behovet av skydd uppstår inte om avtalsmotparten agerar som slutanvändare och inte i sin tur utnyttjar verket eller framförandet, vilket exempelvis kan vara fallet i vissa anställningsavtal.”

25 I artikel 1 i direktiv 2019/790, som har rubriken ”Syfte och tillämpningsområde”, föreskrivs följande:

”1. I detta direktiv fastställs regler som syftar till ytterligare harmonisering av den unionsrätt som är tillämplig på upphovsrätt och närstående rättigheter inom ramen för den inre marknaden ….

2. Utom i de fall som anges i artikel 24 ska detta direktiv inte på något sätt påverka befintliga bestämmelser i de direktiv som nu är i kraft på området, särskilt [direktiven 96/9, 2001/29 och 2006/115].”

26 Avdelning IV i direktiv 2019/790, som rör åtgärder för att uppnå en välfungerande marknad för upphovsrätt, innehåller ett kapitel 3, med rubriken ”Skälig ersättning i upphovsmäns och utövande konstnärers avtal för kommersiell användning”. Det kapitlet innehåller artiklarna 18–23 i direktivet.

27 I artikel 18 i direktiv 2019/790, med rubriken ”Principen om lämplig och proportionell ersättning”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att när upphovsmän och utövande konstnärer licensierar eller överlåter sina rättigheter avseende utnyttjandet av deras verk eller andra alster, har de rätt till lämplig och proportionell ersättning.

2. Vid införlivandet av den princip som fastställs i punkt 1 i nationell rätt ska det stå medlemsstaterna fritt att använda olika mekanismer och beakta principen om avtalsfrihet och en skälig avvägning av rättigheter och intressen.”

28 Artikel 19 i direktivet har rubriken ”Transparenskrav”. Artikel 19.1 föreskriver följande:

”Medlemsstaterna ska säkerställa att upphovsmän och utövande konstnärer regelbundet, minst en gång per år, och med hänsyn till de särskilda förhållandena i varje sektor får aktuell, relevant och uttömmande information om utnyttjandet av deras verk och framföranden från de parter till vilka de har licensierat eller överlåtit sina rättigheter eller från dem till vilka rätten har övergått, särskilt när det gäller typ av utnyttjande, samtliga intäkter som genererats och all ersättning som de har rätt till.”

29 Artikel 20 i direktivet har rubriken ”Avtalsanpassningsmekanism”. Artikel 20.1 föreskriver följande:

”Om det saknas ett tillämpligt kollektivavtal som föreskriver en mekanism som är jämförbar med den som anges i denna artikel, ska medlemsstaterna säkerställa att upphovsmän och utövande konstnärer eller deras representanter har rätt att göra anspråk på ytterligare, lämplig och skälig ersättning från den part med vilken de ingått ett avtal om utnyttjande av deras rättigheter, eller från dem till vilka den partens rätt har övergått, om den ursprungligen överenskomna ersättningen visar sig vara oproportionellt låg i förhållande till alla senare relevanta direkta och indirekta intäkter som härrör från utnyttjandet av verken eller framförandena.”

30 I artikel 21 i samma direktiv, med rubriken ”Alternativt tvistlösningsförfarande”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska föreskriva att tvister som gäller transparenskravet i artikel 19 och avtalsanpassningsmekanismen i artikel 20 kan bli föremål för ett frivilligt förfarande för alternativ tvistlösning. Medlemsstaterna ska säkerställa att upphovsmäns och utövande konstnärers representativa organisationer får inleda sådana förfaranden på särskild begäran av en eller flera upphovsmän eller utövande konstnärer.”

31 I artikel 22 i direktiv 2019/790, med rubriken ”Rätt till återkallande”, föreskrivs följande:

”1. Om en upphovsman eller en utövande konstnär exklusivt har licensierat eller överlåtit sina rättigheter till ett verk eller annat skyddat alster, ska medlemsstaterna säkerställa att upphovsmannen eller den utövande konstnären får återkalla hela eller delar av licensen eller rättighetsöverlåtelsen om verket eller det skyddade alstret inte utnyttjas.

…

5. Medlemsstaterna får föreskriva att avtalsbestämmelser som innebär undantag från den återkallandemekanism som avses i punkt 1 kan göras gällande endast om de bygger på ett kollektivavtal.”

32 Artikel 23 i direktivet, med rubriken ”Gemensamma bestämmelser”, har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att avtalsbestämmelser som hindrar efterlevnad av artiklarna 19, 20 och 21 ska vara utan verkan med avseende på upphovsmän och utövande konstnärer.

2. Medlemsstaterna ska föreskriva att artiklarna 18–22 i detta direktiv inte tillämpas på upphovsmän till ett datorprogram …”

33 I artikel 26 i direktivet, med rubriken ”Tillämpningsperiod”, föreskrivs följande:

”1. Detta direktiv ska tillämpas på alla verk och andra alster som skyddas av nationell lagstiftning om upphovsrätt som är i kraft den 7 juni 2021 eller senare.

2. Detta direktiv ska tillämpas utan att det påverkar åtgärder som har vidtagits och rättigheter som har förvärvats före den 7 juni 2021.”

34 Artikel 29 i direktivet har rubriken ”Införlivande”. Artikel 29.1 föreskriver följande:

”Medlemsstaterna ska senast den 7 juni 2021 sätta i kraft de lagar, förordningar och administrativa författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.”

Belgisk rätt

35 De utövande konstnärernas närstående rättigheter har stadfästs i lag av den 30 juni 1994 om upphovsrätt och närstående rättigheter (*Moniteur belge* av den 27 juli 1994, s. 19297), vars bestämmelser har införlivats i Code de droit économique (lagen om ekonomisk rätt) genom Loi portant insertion du livre XI ”Propriété intellectuelle” dans le Code de droit économique, et portant insertion des dispositions propres au livre XI dans les livres I, XV et XVII du même Code (lag av den 19 april 2014 om införande av bok XI, ”Immaterialrätt”, i lagen om ekonomisk rätt och om införande av bestämmelserna i bok XI i böckerna I, XV och XVII i samma lag (*Moniteur belge* av den 12 juni 2014, s. 44352).

36 I artikel XI.205 § 4 i lagen om ekonomisk rätt, som ingår i bok XI i den lagen, föreskrivs att när en utövande konstnär gör ett framförande som ett led i att fullgöra ett anställningsavtal eller enligt tjänsteföreskrifter, kan de ekonomiska rättigheter som följer av de närstående rättigheterna överlåtas till arbetsgivaren, förutsatt att det uttryckligen föreskrivs att rättigheterna ska överlåtas och att framförandet omfattas av avtalet eller tjänsteföreskrifterna.

37 Ingressen till den kungliga förordningen innehåller följande avsnitt:

”[ONB] är ett organ av allmänt intresse, tillhörande kategori B.

I artikel XI.205 § 4 i lagen om ekonomisk rätt föreskrivs att när en utövande konstnär gör ett framförande som ett led i att fullgöra ett anställningsavtal eller enligt tjänsteföreskrifter, ska de ekonomiska rättigheter som följer av de närstående rättigheterna överlåtas till arbetsgivaren förutsatt att det uttryckligen föreskrivs att rättigheterna ska överlåtas och att framförandet omfattas av avtalet eller tjänsteföreskrifterna.

För att [ONB] ska kunna fungera väl krävs att samtliga rättigheter avseende genomförandet och utnyttjandet av [ONB:s] utövande konstnärers framföranden överlåts till orkestern.”

38 Artikel 1 i den kungliga förordningen har följande lydelse:

”I denna förordning gäller följande definitioner:

1° Utövande konstnär: Musiker i [ONB] som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter eller enligt ett anställningsavtal, med undantag för musiker som är verksamma som musikaliska ledare eller solister.

…”

39 I artikel 2 i den kungliga förordningen föreskrivs följande:

”I enlighet med bestämmelserna i denna förordning ska den utövande konstnären överlåta de närstående rättigheterna för framföranden som han eller hon har utfört inom ramen för anställningen till [ONB].”

40 Artikel 3.1 och 3.2 i den kungliga förordningen föreskriver följande:

”§ 1. Följande närstående rättigheter överlåts till [ONB] i enlighet med artikel 2, mot de ersättningar som anges i artiklarna 4 och 6:

a) Rätt till överföring till allmänheten:

– Rätten att till allmänheten överföra sådana framföranden av utövande konstnärer som dessa har utfört inom ramen för sin anställning vid [ONB], för att genom sändning och vidaresändning av ljudet sprida dem via markbundna sändare, kabel, satellit, internetplattformar, strömning eller någon annan i dag känd eller okänd teknik.

– Rätten att till allmänheten överföra sådana framföranden av utövande konstnärer som dessa har utfört inom ramen för sin anställning för [ONB], för att genom sändning och vidaresändning av audiovisuella signaler sprida dem via markbundna sändare, kabel, satellit, internetplattformar, strömning eller någon annan i dag känd eller okänd teknik.

b) Rätt till mångfaldigande och spridning:

– Rätten att mångfaldiga de framföranden som de utövande konstnärerna har utfört inom ramen för sitt uppdrag för [ONB], helt eller delvis, i ett obegränsat antal exemplar, på alla fonografiska, video- eller multimediemedier, inklusive i dag kända eller okända digitala medier.

– Rätten att sprida de medier som återger de utövande konstnärernas framföranden och rätten att erbjuda dem för privat bruk på en tjänst som är tillgänglig via ett digitalt nätverk för överföring av data, bland annat internet, och mer allmänt rätten att utnyttja eller låta utnyttja medierna, inbegripet försäljning och uthyrning.

§ 2. De rättigheter som överlåts i enlighet med artikel 2 och § 1 i förevarande artikel ska överlåtas för hela den tid som de närstående rättigheterna gäller och för hela världen.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

41 Innan den kungliga förordningen antogs förhandlades de närstående rättigheterna för musikerna i ONB individuellt i en samrådskommitté.

42 Mellan åren 2016 och 2021 förde ONB och fackföreningarna för musikerna i denna orkester förhandlingar för att nå en överenskommelse om ONB:s skäliga ersättning för musikernas tjänster.

43 Förhandlingar slutfördes inte, och ett ”protokoll om oenighet” upprättades och undertecknades i maj 2021, varpå belgiska staten antog den kungliga förordningen.

44 Enligt ingressen i denna kungliga förordning krävs det, för att ONB ska kunna fungera väl, att samtliga rättigheter avseende genomförandet och utnyttjandet av ONB:s utövande konstnärers framföranden överlåts till orkestern.

45 I detta syfte föreskriver artikel 2 i den kungliga förordningen att den utövande konstnären ska överlåta de närstående rättigheterna för framföranden som han eller hon har utfört inom ramen för anställningen till ONB. Enligt artikel 3 i den kungliga förordningen överlåts rätten till överföring till allmänheten samt rätten till mångfaldigande och spridning, under hela den tid som de närstående rättigheterna gäller och över hela världen, mot den ersättning som anges i artiklarna 4 och 6 i förordningen.

46 Genom ansökan som gavs in den 26 juli 2021 till Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen, Belgien), som är den hänskjutande domstolen, yrkade FT, AL och ON att den kungliga förordningen skulle ogiltigförklaras och gjorde bland annat gällande att bestämmelserna i förordningen strider mot unionsrätten.

47 Den hänskjutande domstolen har påpekat att målet aktualiserar frågorna huruvida överlåtelse av närstående rättigheter vilka uppkommit i ett anställningsförhållande grundat på offentligrättsliga tjänsteföreskrifter omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2019/790, särskilt artiklarna 18–23, och, om så är fallet, om belgiska staten var skyldig att iaktta de bestämmelserna när den antog den kungliga förordningen, det vill säga vid en tidpunkt då fristen för införlivande av direktivet ännu inte hade löpt ut.

48 Enligt den hänskjutande domstolen avser dessa frågor tolkningen av unionsrätten och ska därför hänskjutas till EU-domstolen.

49 Mot denna bakgrund beslutade Conseil d'État (Högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1) Ska artiklarna 18–23 i [direktiv 2019/790] tolkas så, att de utgör hinder för att genom lagstiftning överlåta närstående rättigheter för anställda vilkas anställning grundas på offentligrättsliga tjänsteföreskrifter och som avser framföranden som utförts inom ramen för anställningsförhållandet?

2) Om den första frågan besvaras jakande, ska begreppen 'åtgärder som har vidtagits' och 'rättigheter som har förvärvats' i den mening som avses i artikel 26.2 i [direktiv 2019/790] tolkas så, att de bland annat omfattar överlåtelser av närstående rättigheter genom en rättsakt som antagits före den 7 juni 2021?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Upptagande till prövning

50 Den belgiska regeringen har, utan att uttryckligen påstå att den första frågan inte kan tas upp till sakprövning, anfört att den frågan syftar till att domstolen ska avge ett rådgivande yttrande i en allmän fråga, dels att den hänskjutande domstolen i sin begäran om förhandsavgörande inte har redogjort för varför den frågar om tolkningen av artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790 eller för det samband som den har funnit föreligga mellan dessa bestämmelser och den kungliga förordningen.

51 Domstolen erinrar om att enligt fast rättspraxis presumeras frågor som rör unionsrätten vara relevanta. En fråga från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av en unionsregel inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet, då frågorna är hypotetiska eller då EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (dom av den 15 juni 2021, Facebook Ireland m.fl., C-645/19, EU:C:2021:483, punkt 115 och där angiven rättspraxis).

52 Enligt fast rättspraxis är EU-domstolens uppgift rörande en begäran om förhandsavgörande dessutom att bidra till den faktiska lösningen av en tvist och inte att uttala sig om allmänna eller hypotetiska frågor (dom av den 15 juni 2021, Facebook Ireland m.fl., C-645/19, EU:C:2021:483, punkt 116 och där angiven rättspraxis).

53 Som framgår av artikel 94 c i domstolens rättegångsregler ska en begäran om förhandsavgörande, vid äventyr av att annars avvisas, innehålla en redogörelse för de skäl som fått den hänskjutande domstolen att undra över tolkningen eller giltigheten av vissa unionsrättsliga bestämmelser, och för det samband som den hänskjutande domstolen har funnit föreligga mellan de unionsrättsliga bestämmelserna och den nationella lagstiftning som är tillämplig i det nationella målet.

54 Såsom har påpekats i punkt 47 ovan, framgår det i förevarande fall otvetydigt av beslutet om hänskjutande att den hänskjutande domstolen, inom ramen för den talan om ogiltigförklaring av den kungliga förordningen som den har att pröva, ska avgöra om klagandena har fog för sitt påstående att artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790 utgör hinder för överlåtelse, genom lagstiftning, av närstående rättigheter för musiker i OMB som är anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter för de tjänster som de utfört inom ramen för sitt uppdrag för denna orkester, utan deras föregående samtycke.

55 Härav följer att den hänskjutande domstolen har redogjort för det samband som den har funnit föreligga mellan dessa bestämmelser och den kungliga förordningen och att ett svar på den första frågan är nödvändigt för att den ska kunna avgöra det nationella målet.

56 Mot denna bakgrund kan den första frågan tas upp till prövning.

Prövning i sak

Inledande anmärkningar

57 Det framgår av fast rättspraxis att det, enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF, ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. EU-domstolen kan dessutom behöva ta hänsyn till unionsbestämmelser som den nationella domstolen inte har hänvisat till i sin fråga (dom av den 22 juni 2023, K.B. och F.S. (Prövning ex officio på det straffrättsliga området), C-660/21, EU:C:2023:498, punkt 26 och där angiven rättspraxis).

58 Den omständigheten att en nationell domstol formellt sett har formulerat sin tolkningsfråga med hänvisning till vissa bestämmelser i unionsrätten hindrar nämligen inte att EU-domstolen tillhandahåller den domstolen alla uppgifter om unionsrättens tolkning som kan vara användbara

vid avgörandet av det nationella målet, oberoende av om det har hänvisats därtill i frågorna eller inte. EU-domstolen ska härvidlag, utifrån samtliga uppgifter som den nationella domstolen har lämnat, och i synnerhet utifrån skälen i beslutet om hänskjutande, avgöra vilka delar av unionsrätten som behöver tolkas med hänsyn till saken i målet (dom av den 22 juni 2023, K.B. och F.S. (Prövning ex officio på det straffrättsliga området), C-660/21, EU:C:2023:498, punkt 27 och där angiven rättspraxis).

59 I förevarande fall avser tolkningsfrågorna endast tolkningen av artiklarna 18–23 och artikel 26.2 i direktiv 2019/790, och de syftar särskilt till att få klarlagt om dessa artiklar 18–23 hindrar att närstående rättigheter, för musiker i en orkester som är anställda på grundval av offentligrättsliga tjänsteföreskrifter för tjänster som utförs inom ramen för deras uppdrag för denna arbetsgivare, genom lag överlåts till arbetsgivaren utan deras föregående samtycke.

60 Domstolen konstaterar emellertid att de bestämmelser som den hänskjutande domstolen har hänvisat till i sina frågor avser skälig ersättning till upphovsmän och utövande konstnärer inom ramen för nyttjandeavtal respektive tillämpningen i tiden av direktiv 2019/790.

61 Icke desto mindre grundar sig direktiv 2019/790, såsom anges i skäl 4 i det direktivet, på bestämmelserna i bland annat direktiven 2001/29 och 2006/115, vilka reglerar en sådan överlåtelse, samtidigt som det kompletterar de bestämmelserna. I artikel 1.2 i direktiv 2019/790 föreskrivs att detta direktiv, utom i de fall som anges i artikel 24, inte på något sätt ska påverka befintliga bestämmelser i de direktiv som nu är i kraft på området, särskilt direktiven 2001/29 och 2006/115.

62 Bland dessa regler återfinns, när det gäller utövande konstnärers rättigheter, å ena sidan de regler som anges i artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29, vilka, med förbehåll för de undantag och inskränkningar som föreskrivs i direktivet, föreskriver en ensamrätt för dessa rättsinnehavare att tillåta eller förbjuda mångfaldigande och tillgängliggörande för allmänheten av upptagningar av deras framföranden.

63 Bland dessa återfinns vidare reglerna i artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115, vilka ger utövande konstnärer ensamrätt att tillåta eller förbjuda uthyrning och utlåning av upptagningar av deras framföranden, upptagning av deras framföranden samt radio- och tv-utsändning och överföring till allmänheten av deras framföranden, liksom ensamrätt att sprida upptagningar av dessa framföranden, även detta med förbehåll för de undantag och inskränkningar som föreskrivs i direktivet.

64 Sådana regler är följaktligen relevanta för att avgöra om unionsrätten hindrar att närstående rättigheter tillhörande utövande konstnärer, vilka anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter, genom lag överlåts till arbetsgivaren utan deras föregående samtycke, avseende tjänster som utförts inom ramen för deras uppdrag för denna arbetsgivare.

65 Det tycks för övrigt framgå av begäran om förhandsavgörande att de utövande konstnärernas framföranden, för vilka rättigheterna överlåts till ONB genom den kungliga förordningen, är avsedda att utnyttjas av denna orkester, vilket innebär att ONB inte agerar i egenskap av slutanvändare av sådana framföranden, i den mening som avses i skäl 72 i direktiv 2019/790. Överlåtelsen berör såväl rätten till överföring till allmänheten av de utövande konstnärernas framföranden i syfte att sända dem och vidaresända dem som ljud eller audiovisuellt syfte, med hjälp av vilken teknik som helst, som rätten till mångfaldigande av dessa framföranden, helt eller

delvis, i ett obegränsat antal exemplar, på alla medier, och de sålunda fastställda spridningsrättigheterna. Det ankommer på den nationella domstolen att avgöra om så faktiskt är fallet.

66 Under dessa omständigheter ska den hänskjutande domstolen anses ha ställt sina frågor, vilka ska prövas gemensamt, för att få klarhet i huruvida dels artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29 samt artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115, dels artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver att närstående rättigheter tillhörande utövande konstnärer anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter ska överlåtas, enligt lag, till arbetsgivaren för de tjänster som dessa personer utför åt arbetsgivaren inom ramen för sitt uppdrag, utan att de dessförinnan har lämnat sitt samtycke.

Tillämpligheten av direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790

– *Tillämplighet i tiden (*ratione temporis*) av direktiv 2019/790*

67 Den belgiska regeringen har i sitt skriftliga yttrande gjort gällande att kungörelsen av den 1 juni 2021 inte omfattas av det tidsmässiga tillämpningsområdet (*ratione temporis*) för direktiv 2019/790, eftersom denna kungörelse är en ”åtgärd som har vidtagits” före utgången av fristen för införlivande av detta direktiv, det vill säga den 7 juni 2021, och att den före detta datum gav upphov till ”förvärvade rättigheter” till förmån för ONB, i den mening som avses i artikel 26.2 i nämnda direktiv.

68 I enlighet med artikel 29.1 i direktiv 2019/790 löpte fristen för införlivande av direktivet ut den 7 juni 2021. Enligt artikel 26.1 i direktivet ska direktivet tillämpas på alla verk och andra alster som skyddas av nationell lagstiftning om upphovsrätt som är i kraft den 7 juni 2021 eller senare. Enligt artikel 26.2 ska direktivet tillämpas ”utan att det påverkar åtgärder som har vidtagits och rättigheter som har förvärvats före den 7 juni 2021”.

69 Det följer av en jämförelse mellan dessa bestämmelser att direktiv 2019/790 är tillämpligt på alla verk och andra alster som skyddas av nationell upphovsrätt från den 7 juni 2021.

70 Vidare ska detta direktiv enligt lydelsen i artikel 26.2 tillämpas ”utan att det påverkar åtgärder som vidtagits och rättigheter som förvärvats före den 7 juni 2021”. Som domstolen har slagit fast med avseende på artikel 10.2 i direktiv 2001/29, som i allt väsentligt har samma lydelse som artikel 26.2 i direktiv 2019/790, följer skyddet av nämnda handlingar av en allmän princip enligt vilken ett direktiv inte har retroaktiv verkan och inte är tillämpligt på utnyttjande av verk och andra alster som utförts före den dag då detta direktiv ska införlivas av medlemsstaterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 juni 2013, VG Wort m.fl., C-457/11–C-460/11, EU:C:2013:426, punkt 28). Av detta följer att direktiv 2019/790 inte är tillämpligt på utnyttjanden som ägt rum före den 7 juni 2021 och för vilka rättigheter har förvärvats på ett giltigt sätt före detta datum.

71 Det är mot bakgrund av dessa bestämmelser som det ska avgöras om den kungliga förordningen, såsom den belgiska regeringen har hävdat, utgör en ”åtgärd som har vidtagits” före den 7 juni 2021, i den mening som avses i artikel 26.2 i direktiv 2019/790, som före detta datum gav upphov till ”förvärvade rättigheter” till förmån för ONB avseende närstående rättigheter för musiker i denna orkester, oavsett om dessa rättigheter avser framföranden som ägt rum innan eller efter direktivet trädde i kraft.

72 Det framgår av fast rättspraxis att en ny rättsregel i princip ska tillämpas från det att den rättsakt som den ingår i träder i kraft. Även om bestämmelsen inte är tillämplig på rättsliga situationer som har uppkommit och slutligt fullbordats under den äldre lagens giltighetstid, är den tillämplig på framtida verkningar av en situation som uppkommit under den äldre bestämmelsens giltighetstid liksom på nya rättsliga situationer. Med förbehåll för principen om att rättsakter inte har retroaktiv verkan, förhåller det sig annorlunda endast när den nya rättsregeln åtföljs av specialbestämmelser som specifikt reglerar dess tillämpning i tiden (dom av den 21 december 2021, Skarb Państwa (Motorfordonsförsäkringens omfattning), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

73 Bestämmelser som antas i syfte att införliva ett direktiv måste sålunda vara tillämpliga på framtida verkningar av situationer som uppkommit under de äldre bestämmelsernas giltighetstid, och detta från och med tidpunkten då införlivandefristen löper ut, såvida inte annat föreskrivs i det aktuella direktivet (dom av den 21 december 2021, Skarb Państwa (Motorfordonsförsäkringens omfattning), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 32).

74 För att avgöra huruvida en ny unionsbestämmelse är tillämplig i tiden på en situation som uppkommit under giltighetstiden för den äldre bestämmelse som den har ersatt, ska det avgöras om denna situation har uttömt sin verkan innan den nya bestämmelsen trädde i kraft, i vilket fall den ska kvalificeras som en situation som fullbordats före ikraftträdandet, eller om denna situation fortsätter att ha verkningar efter ikraftträdandet (dom av den 21 december 2021, Skarb Państwa (Motorfordonsförsäkringens omfattning), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 34).

75 I förevarande fall framgår det av begäran om förhandsavgörande att den kungliga förordningen trädde i kraft den 4 juni 2021 och därför ska anses vara en åtgärd som ”vidtagits” innan fristen för införlivande av direktivet löpte ut den 7 juni 2021.

76 Av detta följer att den kungliga förordningen, förutsatt att den antagits med giltig verkan, mellan den 4 juni och den 7 juni 2021 kan ha gett upphov till rättigheter för ONB som inte omfattas av det tidsmässiga tillämpningsområdet (*ratione temporis*) för direktiv 2019/790.

77 Likväl upphörde, såsom framgår av begäran om förhandsavgörande, inte den kungliga förordningen att ha rättsverkningar när den trädde i kraft den 4 juni 2021, och den kan följaktligen inte anses enbart avse situationer som uppstått innan förordningen trädde i kraft, i den mening som avses i den rättspraxis som det erinras om i punkt 74 ovan, utan den ska anses vara avsedd att ha rättsverkningar på de berörda utövande konstnärernas framföranden under hela den tid som den är tillämplig, även efter det att fristen för införlivande av nämnda direktiv löpte ut den 7 juni 2021.

78 Som generaladvokaten påpekat i punkt 57 i sitt förslag till avgörande kan ONB:s giltiga förvärv av rättigheter till musikernas framföranden i denna orkester, vid tillämpningen av artikel 26.2 i direktiv 2019/790, endast avse de framföranden som har ägt rum och som har kunnat ge upphov till sådana rättigheter före utgången av fristen för införlivande av direktivet.

79 En tolkning enligt vilken samtliga framföranden av utövande konstnärer som avses i den kungliga förordningen och som sker efter utgången av fristen för införlivande av direktiv 2019/790 skulle vara undantagna från direktivets tillämpningsområde enligt artikel 26.2 i direktivet, skulle dessutom kunna undergräva den ändamålsenliga verkan av direktivets bestämmelser, vilka, såsom framgår av bland annat skäl 72 i direktivet, syftar till att skydda utövande konstnärer vid en överlåtelse av deras rättigheter.

80 Av det ovan anförda följer att direktiv 2019/790 är tillämpligt i tiden (*ratione temporis*) på överlåtelsen – genom den kungliga förordningen – av ONB:s musikers närstående rättigheter avseende tjänster som utförts efter den 7 juni 2021.

*– Tillämpligheten av direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790 med avseende på person (*ratione personae*)*

81 Det framgår av lydelsen av den hänskjutande domstolens första fråga att den vill få klarlagt om artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790 är tillämpliga på överlåtelse genom lagstiftning av närstående rättigheter – i syftet att arbetsgivaren ska utnyttja dessa rättigheter – tillhörande orkestermusiker som är anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter, för de tjänster som utförs inom ramen för deras uppdrag för denna arbetsgivare.

82 Såsom har påpekats i punkt 64 ovan är även artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29 samt artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115 relevanta för att besvara den hänskjutande domstolens frågor. Det ska därför inledningsvis fastställas huruvida begreppet utövande konstnär, i den mening som avses i dessa bestämmelser och i artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790, omfattar orkestermusiker i en orkester anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter.

83 Enligt fast rättspraxis måste – med beaktande av de krav som följer av att unionens rättsordning ska vara enhetlig och konsekvent – de begrepp som används i de direktiv som är i kraft på immaterialrättens område ha samma betydelse, såvida unionslagstiftaren inte i ett specifikt lagstiftningssammanhang har uttryckt en annan avsikt (se, analogt, dom av den 4 oktober 2011, Football Association Premier League m.fl., C-403/08 och C-429/08, EU:C:2011:631, punkt 188, och dom av den 20 april 2023, Blue Air Aviation, C-775/21 och C-826/21, EU:C:2023:307, punkt 65 och där angiven rättspraxis).

84 Det finns dock ingenting som tyder på att unionslagstiftaren har velat ge begreppet utövande konstnär olika betydelse i de respektive direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790 (se, analogt, dom av den 31 maj 2016, Reha Training, C-117/15, EU:C:2016:379, punkt 31).

85 Vad särskilt gäller begreppen i direktiv 2019/790 ska det understrykas att enligt artikel 1.1 i direktivet fastställer denna rättsakt regler ”som syftar till ytterligare harmonisering” av den unionsrätt som är tillämplig på upphovsrätt och närstående rättigheter inom ramen för den inre marknaden. Såsom erinras om i punkt 61 ovan framgår det dessutom särskilt av artikel 1.2 och av skäl 4 i direktivet att denna rättsakt, samtidigt som det kompletterar dem, grundar sig på reglerna i bland annat direktiven 2001/29 och 2006/115.

86 Av detta följer att begreppet utövande konstnär ska ges samma betydelse i de respektive direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790.

87 Enligt fast rättspraxis ska ordalydelsen i en unionsbestämmelse som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för fastställandet av bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde i regel ges en självständig och enhetlig tolkning inom unionen, med beaktande av bestämmelsens ordalydelse, det sammanhang i vilket bestämmelsen förekommer och det mål som eftersträvas med den aktuella lagstiftningen (dom av den 18 november 2020, Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación, C-147/19, EU:C:2020:935, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

88 För det första, vad gäller lydelsen av bestämmelserna i direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790, som punkt 82 ovan hänvisar till, ska det påpekas att ingen av dem formellt utesluter utövande konstnärer som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter från dess tillämpningsområde.

89 Artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790, som ingår i kapitel 3 i avdelning IV i direktivet, med rubriken ”Skälig ersättning i upphovsmäns och utövande konstnärers avtal för kommersiell användning”, hänvisar visserligen i flera avseenden till en överlåtelse av rättigheter genom avtal. Unionslagstiftaren har nämligen i dessa artiklar använt uttryck som ”principen om avtalsfrihet”, ”avtalsmotpart”, ”anpassning av avtal”, ”avtalets exklusiva karaktär” och ”avtalsbestämmelser”.

90 Det går emellertid inte att av användningen av dessa uttryck dra slutsatsen att nämnda artiklar utesluter utövande konstnärer som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter från sitt tillämpningsområde.

91 Som generaladvokaten påpekat i punkt 62 i sitt förslag till avgörande ska begreppet avtal, såsom det används i dessa artiklar, nämligen ges en vid tolkning, så att det avser varje beviljande av licens för utnyttjande eller överlåtelse av ensamrätter. Artiklarna 18, 19 och 22 i direktiv 2019/790 hänvisar för övrigt uttryckligen till beviljande av licenser och överlåtelse av rättigheter.

92 Det är i detta avseende inte relevant att, som ONB och den belgiska regeringen har framhållit, det beträffande utövande konstnärer som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter följer av principen om tilldelade befogenheter och subsidiaritetsprincipen, enligt artiklarna 4 och 5 FEU, att unionen inte har någon befogenhet att fastställa ersättningen till anställda inom den offentliga förvaltningen i medlemsstaterna. När medlemsstaterna utövar sina befogenheter på områden som inte omfattas av unionsrätten, såsom att fastställa nivån på de olika delarna av en arbetstagares ersättning, är de icke desto mindre skyldig att iaktta unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juni 2010, Bruno m.fl., C-395/08 och C-396/08, EU:C:2010:329, punkt 39, och dom av den 5 juni 2023, kommissionen/Polen (Domares oavhängighet och privatliv), C-204/21, EU:C:2023:442, punkt 125 och där angiven rättspraxis).

93 För det andra, vad gäller sammanhanget för bestämmelserna i direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790, som punkt 82 ovan hänvisar till, framgår det av domstolens fasta praxis att bestämmelserna i de direktiv som är i kraft på immaterialrättens område ska tolkas mot bakgrund av internationell rätt, särskilt de konventionsbestämmelser som dessa rättsakter just syftar till att genomföra, såsom uttryckligen påpekas i skäl 15 i direktiv 2001/29 och skäl 7 i direktiv 2006/115 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 december 2019, Nederlands Uitgeversverbond och Groep Algemene Uitgevers, C-263/18, EU:C:2019:1111, punkterna 38 och 39, och dom av den 18 november 2020, Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación, C-147/19, EU:C:2020:935, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

94 Mer specifikt har domstolen redan haft tillfälle att konstatera att de begrepp som används i direktiven 2001/29 och 2006/115 ska tolkas i överensstämmelse med motsvarande begrepp i WPPT, eftersom bestämmelserna i den konventionen utgör en integrerad del av unionens rättsordning och därför är bindande inom denna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 december 2019, Nederlands Uitgeversverbond och Groep Algemene Uitgevers, C-263/18, EU:C:2019:1111, punkt 39, och dom av den 18 november 2020, Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación, C-147/19, EU:C:2020:935, punkt 38 och där angiven rättspraxis).

95 Enligt artikel 2 a WPPT avser begreppet ”utövande konstnärer” samtliga personer ”som sceniskt framställer, sjunger, reciterar, deklamerar, medverkar i, tolkar eller på annat sätt framför litterära eller konstnärliga verk eller uttryck av folklore”.

96 Denna bestämmelse, som utan närmare precisering hänvisar till ”utövande konstnärer”, ställer således inte upp något villkor som utesluter utövande konstnärer som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter från dess tillämpningsområde (se, analogt, dom av den 8 september 2020, Recorded Artists Actors Performers, C-265/19, EU:C:2020:677, punkt 61).

97 För det tredje stöds den tolkningen av syftena bakom direktiven 2001/29, 2006/115 och 2019/790, såsom dessa beskrivs i ingresserna till dessa rättsakter.

98 För det första måste, såsom anges i skälen 9 och 10 i direktiv 2001/29, utgångspunkten för en harmonisering av upphovsrätt och närstående rättigheter vara en hög skyddsnivå, eftersom dessa rättigheter har en avgörande betydelse för det intellektuella skapandet: för att de utövande konstnärerna ska kunna fortsätta med sin skapande och konstnärliga verksamhet måste de få en skälig ersättning för utnyttjandet av sina verk.

99 För det andra erinrar skälen 4 och 5 i direktiv 2006/115 om att skyddet för upphovsrätt och närstående rättigheter måste anpassas till den ekonomiska utvecklingen, till exempel nya former för nyttjande, och de utövande konstnärerna behöver tillförsäkras en tillräcklig inkomst, eftersom detta är en förutsättning för deras skapande och konstnärliga arbete.

100 För det tredje framgår det uttryckligen av skäl 72 i direktiv 2019/790 att utövande konstnärer oftast är i en svagare förhandlingsposition när de licensierar eller överlåter sina rättigheter, för utnyttjande mot ersättning, och att dessa fysiska personer behöver direktivets skydd för att fullt ut kunna utnyttja de rättigheter som harmoniserats enligt unionsrätten. Att ordet ”förhandlingsposition” används i detta skäl i direktivet kan i detta avseende inte tolkas så, att den utesluter en ställning som följer av ett anställningsavtal som ingåtts på offentligrättslig grund.

101 I nämnda skäl anges visserligen att detta behov av skydd inte uppstår om avtalsmotparten agerar som slutanvändare och inte i sin tur utnyttjar framförandet. Så är emellertid inte fallet i förevarande mål, såsom påpekas i punkt 65 ovan.

102 Av det ovan anförda följer att begreppet utövande konstnär i artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29, artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115 och artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790 omfattar utövande konstnärer som är anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter.

Överlåtelse genom lagstiftning av utövande konstnärers närstående rättigheter utan deras föregående samtycke

103 Som domstolen påpekat i punkterna 60–64 ovan regleras överlåtelse av utövande konstnärers närstående rättigheter specifikt av bestämmelserna i direktiven 2001/29 och 2006/115, vilka därför ska prövas först.

104 Vad inledningsvis gäller lydelsen av dessa bestämmelser föreskriver artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29 att utövande konstnärer har ensamrätt att tillåta eller förbjuda mångfaldigande och tillgängliggörande för allmänheten av upptagningar av deras framföranden. Artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115 ger utövande konstnärer ensamrätt att

tillåta eller förbjuda uthyrning och utlåning av upptagningar av deras framföranden, upptagning av deras framföranden samt radio- och tv-utsändning och överföring till allmänheten av deras framföranden, liksom ensamrätt att sprida upptagningar av dessa framföranden.

105 Det skydd som dessa bestämmelser ger utövande konstnärer bör ges en vidsträckt räckvidd. Detta skydd ska således förstås så, att det inte endast gäller åtnjutande av de rättigheter som garanteras i de bestämmelserna, utan även omfattar utövandet av dessa rättigheter (se, beträffande artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29, dom av den 14 november 2019, Spedidam, C-484/18, EU:C:2019:970, punkterna 36 och 37 samt där angiven rättspraxis).

106 De rättigheter som de utövande konstnärerna garanteras är dessutom av förebyggande karaktär, i den meningen att nyttjande av deras framföranden kräver deras föregående samtycke. Av detta följer att med förbehåll för de undantag och inskränkningar som anges i artikel 5 i direktiv 2001/29 och i bland annat artikel 10 i direktiv 2006/115, ska varje utnyttjande av sådana alster från tredje mans sida utan ett sådant föregående samtycke anses göra intrång i de rättigheter som tillkommer rättsinnehavaren (se, beträffande artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29, dom av den 14 november 2019, Spedidam, C-484/18, EU:C:2019:970, punkt 38 och där angiven rättspraxis).

107 Mot bakgrund av ordalydelsen i de bestämmelser i direktiven 2001/29 och 2006/115 som avses i punkt 104 ovan, ska dessa bestämmelser således, i avsaknad av föregående samtycke från rättsinnehavarna, utgöra hinder för en lagenlig överlåtelse av de ensamrätter som avses i dessa bestämmelser, såvida inte en sådan överlåtelse omfattas av något av de undantag eller inskränkningar som föreskrivs i dessa direktiv, vilka är uttömmande (se, beträffande artikel 5 i direktiv 2001/29, dom av den 24 oktober 2024, Kwantum Nederland och Kwantum België, C-227/23, EU:C:2024:914, punkt 76 och där angiven rättspraxis).

108 Varken direktiv 2001/29 eller direktiv 2006/115 innehåller emellertid något undantag som tillåter överlåtelse, utan föregående samtycke från rättsinnehavarna, av samtliga rättigheter som är knutna till utövande konstnärers framförande och utnyttjande av en orkester, såsom är fallet enligt den kungliga förordningen och som avses i punkterna 44 och 45 ovan.

109 Artikel 8.1 i direktiv 2006/115 föreskriver visserligen ett undantag från de utövande konstnärernas ensamrätt att tillåta eller förbjuda trådlös utsändning och återgivning för allmänheten av sina framföranden, utom när framförandet i sig självt sker vid en radio- eller tv-utsändning eller härrör från en upptagning. I artikel 8.2 föreskrivs dessutom en rätt för de utövande konstnärerna till en enda skälig ersättning från användaren när ett fonogram som har getts ut i kommersiellt syfte används i original eller kopia för trådlös utsändning eller i övrigt för återgivning för allmänheten.

110 Som generaladvokaten påpekat i punkt 37 i sitt förslag till avgörande tillåter de begränsade undantag och inskränkningar av utövande konstnärers rättigheter som föreskrivs i direktiven 2001/29 och 2006/115 emellertid inte en obligatorisk generell upplåtelse av samtliga närstående rättigheter för en kategori utövande konstnärer.

111 Denna tolkning stöds vidare av det sammanhang, bland annat internationellt, som skyddet för utövande konstnärers närstående rättigheter ingår i och som ska beaktas, i enlighet med den rättspraxis som avses i punkt 93 ovan.

112 För det första får tvångslicenser bara föreskrivas i den mån de är förenliga med Romkonventionen, vilket även följer av artikel 10.2 i direktiv 2006/115 vad gäller skyddet för utövande konstnärer.

113 Även om bestämmelserna i denna konvention inte utgör en del av unionens rättsordning, eftersom unionen inte är part i konventionen, har domstolen redan haft tillfälle att påpeka att konventionen har indirekta verkningar inom unionen. Det framgår särskilt av förarbetena till rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EGT L 346, 1992, s. 61) att det i detta direktiv, och följaktligen i direktiv 2006/115 som under tiden har ersatt det, ska hänvisas till begrepp i bland annat Romkonventionen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 november 2020, Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación, C-147/19, EU:C:2020:935, punkterna 35 och 36 samt där angiven rättspraxis).

114 Enligt 7.1 i Romkonventionen ska det skydd som konventionen föreskriver för utövande konstnärer i princip göra det möjligt att förhindra radioutsändning och offentlig återgivning utan deras samtycke av deras framförande, upptagning utan deras samtycke av deras icke upptagna framförande samt mångfaldigande utan deras samtycke av upptagning av deras framförande.

115 Artiklarna 12, 15 och 19 i den konventionen föreskriver förvisso vissa begränsningar av ensamrätterna för innehavare av närstående rättigheter, särskilt i fråga om sekundär användning av fonogram, privat bruk, användning av korta fragment i samband med nyhetsrapportering eller användning uteslutande för undervisning eller vetenskaplig forskning, eller när den utövande konstnären har gett sitt samtycke till att framförandet ingår i en upptagning av bilder eller bilder och ljud.

116 Som generaladvokaten påpekat i punkt 40 i sitt förslag till avgörande tillåter emellertid ingen av dessa bestämmelser en obligatorisk generell upplåtelse av samtliga närstående rättigheter för en kategori utövande konstnärer.

117 För det andra, och som har erinrats om i punkt 94 ovan, ska direktiv 2001/29 även tolkas under iakttagande av bestämmelserna i WPPT.

118 Artiklarna 6–10 WPPT ger utövande konstnärer ensamrätt att tillåta radio- och tv-utsändning respektive återgivning för allmänheten av sina icke upptagna framföranden, utom när framförandet redan är ett framförande upptaget i en radio- eller tv-utsändning, samt upptagning av deras icke upptagna framföranden (artikel 6), direkt eller indirekt mångfaldigande av deras framföranden upptagna på fonogram (artikel 7), tillgängliggörande för allmänheten av originalet och kopior av deras framföranden upptagna på fonogram genom försäljning eller annan överlåtelse (artikel 8), kommersiell uthyrning till allmänheten av original och kopior av deras framföranden som upptagits på fonogram (artikel 9) samt tillgängliggörande för allmänheten av deras på fonogram upptagna framföranden (artikel 10). Varken dessa bestämmelser eller någon annan bestämmelse i fördraget tillåter en obligatorisk, generell upplåtelse av samtliga närstående rättigheter för en kategori utövande konstnärer.

119 För det tredje ska medlemsstaterna enligt artikel 18.2 i direktiv 2019/790, vid genomförandet av principen om lämplig och proportionell ersättning i artikel 18.1, beakta principen om avtalsfrihet och en skälig avvägning av rättigheter och intressen. Detta krav är inte uppfyllt om närstående rättigheter överlåts för en kategori utövande konstnärer utan föregående samtycke från rättsinnehavarna.

120 Slutligen stöds den tolkningen av de mål som eftersträvas med direktiven 2001/29 och 2006/115, vilka, såsom det har erinrats om i punkterna 98 och 99 ovan, syftar till att säkerställa en hög skyddsnivå för de utövande konstnärernas rättigheter och garantera dem en skälig inkomst.

121 Av detta följer att de bestämmelser som avses i punkt 104 ovan ska tolkas så, att de, i avsaknad av föregående samtycke från rättsinnehavarna, utgör hinder för en lagenlig överlåtelse av de ensamrätter som avses i dessa bestämmelser.

122 Vad gäller formen för det föregående samtycket från de utövande konstnärerna, har domstolen slagit fast att direktiven 2001/29 och 2006/115 inte anger på vilket sätt samtycket ska uttryckas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 november 2019, Spedidam, C-484/18, EU:C:2019:970, punkt 40).

123 Av detta följer att medlemsstaterna är behöriga – såsom även framgår av skäl 30 i direktiv 2001/29 – att fastställa formerna för detta samtycke, vilket, såsom generaladvokaten påpekat i punkt 48 i sitt förslag till avgörande, ska erhållas genom individuella eller kollektiva förhandlingar eller, när det gäller utövande konstnärer som anställts enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter, fastställas i lagstiftning. Det står även medlemsstaterna fritt att bestämma på vilket sätt de utövande konstnärer som deltar i ett och samma framförande ska företrädas för att utöva sina rättigheter, i enlighet med artikel 8 i Romkonventionen.

124 Likväl måste dessa villkor definieras strikt, så att inte principen om samtycke på förhand urholkas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 november 2019, Spedidam, C-484/18, EU:C:2019:970, punkt 40 och där angiven rättspraxis).

125 I förevarande fall är det utrett att klagandena i det nationella målet inte på förhand har gett sitt samtycke till utnyttjandet av de exklusiva rättigheter som de innehar, vilka överläts till ONB genom den kungliga förordningen efter det att de hade anställts av orkestern. Detta strider mot de bestämmelser som avses i punkt 104 ovan. Som påpekas i punkt 43 ovan var avsaknaden av ett avtal mellan ONB och dess musiker särskilt föremål för ett ”protokoll om oenighet” som upprättades och undertecknades innan den kungliga förordningen antogs.

126 Av detta följer att direktiven 2001/29 och 2006/115, i avsaknad av samtycke från de berörda utövande konstnärerna, utgör hinder för en sådan överlåtelse av dessa konstnärers närstående rättigheter som den som föreskrivs i den kungliga förordningen.

127 Under dessa omständigheter finns det inte anledning att pröva om artiklarna 18–23 i direktiv 2019/790, som avser den skäliga ersättning som ska betalas till utövande konstnärer för utnyttjandet av verk som skyddas av deras närstående rättigheter, ska tolkas så, att även de utgör hinder för en sådan överlåtelse.

128 Av vad som anförts följer att artiklarna 2 b och 3.2 a i direktiv 2001/29 samt artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i direktiv 2006/115 ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver att närstående rättigheter tillhörande utövande konstnärer anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter ska överlåtas, enligt lag, till arbetsgivaren för de tjänster som dessa personer utför åt arbetsgivaren inom ramen för sitt uppdrag, utan att de dessförinnan har lämnat sitt samtycke.

Rättegångskostnader

129 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artiklarna 2 b och 3.2 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, samt artiklarna 3.1 b, 7.1, 8.1 och 9.1 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter

ska tolkas så,

att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver att närstående rättigheter tillhörande utövande konstnärer anställda enligt offentligrättsliga tjänsteföreskrifter ska överlåtas, enligt lag, till arbetsgivaren för de tjänster som dessa personer utför åt arbetsgivaren inom ramen för sitt uppdrag, utan att de dessförinnan har lämnat sitt samtycke.

Underskrifter